

ФІНАНСОВА ТА КОРПОРАТИВНА ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657.37

Бедзай О. В.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МЕТОДИКУ АНАЛІЗУ ЛІКВІДНОСТІ БАЛАНСУ

Анотація. Досліджено структуру сучасного балансу (Звіту про фінансовий стан) з огляду на зміни діючого законодавства відповідно вимогам Міжнародних стандартів фінансової звітності. Вивчено вплив цих змін на техніку побудови балансу ліквідності вітчизняних підприємств. Критично проаналізовано апробовані сучасною практикою методики оцінки ступеня ліквідності балансу та з'ясовано проблемні аспекти, що виникають при групуванні активів і пасивів з метою проведення аналізу.

Ключові слова: фінансова звітність, баланс, оцінка ліквідності балансу

Bedzay O.

TRANSFORMATION OF FINANCIAL STATEMENTS AND ITS IMPACT ON THE METHODS OF ACCOUNTING LIQUIDITY ANALYSIS

Summary. The structure of the modern Balance Sheet (Financial Statement) taking into account the changes in the existing legislation according to the requirements of the International Financial Reporting Standards is studied. The effect of these changes on the methods of preparing the accounting liquidity of domestic enterprises is investigated. A critical analysis of the tested methods for assessing the degree of accounting liquidity is made and some problematic aspects arising from the grouping of assets and liabilities for the analysis are elucidated.

Keywords: financial statements, balance sheet, accounting liquidity assessment

1. Вступ

Центральне місце в системі інформаційного забезпечення аналітичних процесів на підприємстві посідає фінансова звітність. Подальші процеси гармонізації та стандартизації національної системи бухгалтерського обліку відповідно вимогам Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності (далі – МСБОЗ) обумовлюють певні дії, пов'язані з подальшим удосконаленням законодавчої бази, яка регулює порядок її складання та представлення широкому колу користувачів. Цей процес було започатковано з моменту укладання Угоди про партнерство й співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами у 1994 році з метою інтеграції нашої країни до Європейського Союзу. Відтоді було прийнято та ухвалено ряд законопроектів, зміст яких регулює порядок реформування обліку і звітності в Україні [1-6]. Останні зміни, пов'язані з подальшим реформуванням національної системи обліку згідно вимог МСФЗ, характеризуються прийняттям нової редакції НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” та Методичних рекомендацій щодо формування фінансової звітності [7, 8].

Як відомо, фінансова звітність є одним з основних джерел для аналізу фінансового стану підприємств, тому першочергове значення набуває інфор-

мація, наведена у балансі, назва якого з огляду на останні зміни звучить як Звіт про фінансовий стан [7].

Фінансовий стан підприємства – поняття комплексне, має багато характеристик, при цьому основною метою аналізу є намагання відповідного суб'єкта (у якості таких виступають певні користувачі інформації) дійти висновку – стійкий або нестійкий фінансовий стан має конкретне підприємство на дату складання балансу.

Сучасна редакція НП(С)БО 1 на відміну від раніше діючих національних стандартів, жорстко не регулює формат балансу (Звіт про фінансовий стан), а лише містить ряд мінімальних вимог до статей, які обов'язково повинні бути включені до його складу [7].

Детальний аналіз змісту балансу показав, що загальні підходи до його побудови збереглися. Як і раніше, він містить дві основні частини – актив (три розділи) і пасив (чотири розділи). Активи і пасиви відображаються в балансі у порядку зменшення їх ліквідності.

У кожному розділі передбачено мінімальний перелік статей, які підприємство повинне пред'являти. Підприємство може додавати статті зі збереженням їх назви і коду рядка з переліку додаткових статей фінансової звітності, наведених у додатку 3 НП(С)БО 1 [7], при цьому слід виходити з поняття

суттєвості статті фінансової звітності та керуватися також вимогами, викладеними у [9].

Сучасна практика аналізу фінансового стану вже виробила основні підходи до алгоритму розрахунку аналітичних показників, сукупність яких трансформовано у відповідні методики аналізу. Зокрема

формація, яку містить бухгалтерський баланс, не надає аналітику стовідсоткової впевненості, що групування активів та пасивів зроблено вірно, виходячи з економічних та фінансових реалій.

Таблиця 1

Техніка угруповання абсолютно ліквідних активів та платежів, за якими наступили терміни сплати на підставі інформації бухгалтерського балансу

Активи	Кодрядка	Пасиви	Кодрядка
1. Абсолютно ліквідні активи (A1)		1. Платежі, терміни сплати яких наступили (П1)	
1.1. Гроші та їх еквіваленти	1165	1.1. Поточна кредиторська заборгованість за:	
1.2. Поточні фінансові інвестиції	1160	- товари, роботи, послуги	1615
		- розрахунками з бюджетом	1620
		- розрахунками зі страхування	1625
		- розрахунками з оплати праці	1630
		- одержаними авансами	1635
		- розрахунками з учасниками	1640
		- із внутрішніх розрахунків	1645
Разом A1		Разом П1	

питаннями аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств займалися такі науковці, як Л. О. Ващенко [13], І. В. Гречина [13], Б. В. Гринів [10], Н. В. Дачій [15], Н. Е. Дієва [13], Т. Д. Косова [13], О. С. Кузьмін [14], О. Г. Мельник [14], Т. Б. Процюк [11], С. Я. Салила [15], Л. С. Селіверстова [11], П. М. Сухарев [13], Т. М. Тігова [11], О. О. Шеремет [12].

Слід відзначити, що орієнтація аналітиків при розрахунку деяких показників лише на дані балансу є досить умовною, а останні зміни, що відбулися у його структурі, за деякими моментами ще й посилили ступінь цієї умовності.

Мета статті – дослідження впливу змін, що відбулися у структурі бухгалтерського балансу, на рівень його інформативності та методику оцінки ступеня ліквідності.

2. Теоретичні аспекти методики аналізу ліквідності балансу

Розглянемо загальний вплив цих трансформаційних змін, що відбулися у структурі балансу на прикладі методики аналізу його ліквідності.

Під ліквідністю балансу слід розуміти готовність підприємства погасити борги у разі пред'явлення вимог про платежі з боку всіх кредиторів підприємства та здатність водночас здійснювати безперервний процес виробництва і реалізації продукції [11, 13].

Згідно з виробленими та апробованими сучасною практикою методиками оцінки ступеня ліквідності балансу [11, 12, 13, 15] активи та пасиви підприємства розбиваються на чотири групи: активи – за ступенем зменшення ліквідності – A1, A2, A3, A4, пасиви – за ступенем терміновості їх сплати – П1, П2, П3, П4 відповідно. Результати порівняння відповідних груп активів і пасивів між собою надасть уявлення користувачу про ступінь ліквідності балансу суб'єкта господарювання. Баланс підприємства вважають абсолютно ліквідним, якщо:

$$A1 > П1, A2 > П2, A3 > П3, A4 < П4.$$

Можливі деякі похибки при побудові балансу ліквідності, які пояснюються тим фактом, що ін-

3. Практичні аспекти методики аналізу ліквідності балансу

Зміст цих реалій пов'язаний, перш за все, зі зниженням аналітичності балансу та інших форм фінансової звітності з огляду на трансформаційні зміни, що відбулися у їх структурі та форматі.

Розглянемо більш детально методику побудови балансу ліквідності підприємства поетапно (табл. 1-3).

Насамперед, слід відзначити, що найбільш частим недотриманням серед наведених порівнянь є нестача абсолютно ліквідних активів для погашення платежів першого ступеня терміновості. З огляду на сучасний стан вітчизняної економіки ця ситуація є цілком логічною (підприємства не зацікавлені або не в змозі накопичувати великі суми вільних коштів).

Формування першої групи активів не викликає ніяких труднощів, інформація про величину коштів та їх еквівалентів, поточні фінансові інвестиції міститься у II-му розділі активу балансу за відповідними рядками та за своєю економічною сутністю ці види активів є абсолютно ліквідними.

Найбільші труднощі виникають при групуванні пасивів підприємства. За описаною у літературі з фінансового аналізу та його апробованою практикою [11, 12, 15, 16] до групи П1 відносять поточні зобов'язання підприємства, за якими наступили терміни сплати. Але у балансі групування зобов'язань підприємства за конкретними термінами їх сплати відсутня. Тому до складу П1 найчастіше відносять кредиторську заборгованість з усіма її видами. На нашу думку, до платежів, які підприємство мусить сплатити негайно, не завжди можна відносити всі борги перед кредиторами – особливо це стосується поточних боргів за довгостроковими зобов'язаннями, розрахунками з учасниками, внутрішніми розрахунками. Володіння інформацією про більш точні терміни сплати цих зобов'язань дозволять перенести окрему їх частину до другої групи пасивів (табл. 2) та забезпечити таким чином дотримання нерівняння $A1 > П1$.

До складу другої за ступенем ліквідності групи активів відносять ті, що пройшли відповідні етапи

операційного циклу та готові для реалізації, а також дебіторську заборгованість підприємства (за винятком заборгованості за розрахунками з бюджетом). Цілком зрозуміло, що ліквідність цієї групи активів залежить від своєчасного відвантаження продукції, оформлення платіжних банківських документів, попиту на продукцію, її конкурентоспроможності, платоспроможності покупців, форм розрахунків тощо.

Неоднозначні моменти присутні і при формуванні другої групи пасивів П2 – платежі терміни сплати яких не наступили. Зазвичай до її складу відносять короткострокові кредити та займи. Однак, у балансі за статтею “Короткострокові кредити банків” відображається разом сума кредитного займу і відсотків по ньому. Зазвичай величина так званого “кредитного тіла” та відсотків за користування кредитом підлягає сплаті щомісяця, тому цю частину щомісячної заборгованості було б доцільно показувати у складі пасивів, які підлягають негайній сплаті, тобто у П1. Схожа ситуація спостерігається і за статтею “Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями”.

Щодо статті “Доходи майбутніх періодів”, то її характеристика аналогічна “Витратам майбутніх періодів”, тобто до поточних зобов’язань слід віднести ту частину доходів майбутніх періодів, погашення яких очікується протягом 12 місяців з дати балансу, а інша повинна відобразитися у складі групи П3 (табл. 3). Теж саме стосується й активів. Проте неоднозначною тут є стаття “Витрати майбутніх періодів”. Відповідно до останніх змін величина витрат майбутніх періодів віднесена у повному обсязі до складу оборотних активів.

З одного боку, це доречно, незважаючи на те, що це витрати, оплачені наперед, тобто здійснені заради прибутку, очікуваного в майбутньому, цілком можливо, що частина цього прибутку може бути отримана протягом одного року або операційного циклу підприємства. Таким чином, витрати майбутніх періодів зберігають грошові кошти підприємства. Водночас, в їх складі можуть бути і витрати, розраховані на довготривалу перспективу (наприклад, витрати на геологорозвідувальні роботи у шахтах, витрати, пов’язані з охороною навко-

Таблиця 2

Техніка угруповання другої групи активів і пасивів на підставі інформації бухгалтерського балансу

Активи	Код рядка	Пасиви	Код рядка
2. Активи, які можна швидко реалізувати (A2)		2. Платежі, терміни сплати яких не наступили (П2)	
2.1. Готова продукція	1103	2.1. Короткострокові кредити банків	1600
2.2. Товари	1104	2.2. Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями	1610
2.3. Векселі одержані	1120	2.3. Векселі видані	1605
2.4. Дебіторська заборгованість:		2.4. Поточні забезпечення	1660
- за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	2.5. Доходи майбутніх періодів	1665
- за авансами виданими	1130	2.6. Інші поточні зобов’язання	1690
- інша поточна заборгованість	1155	2.7. Зобов’язання, пов’язані з необоротними активами, утримуваними для продажу та групами вибуття	1700
2.5. Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття	1200		
Разом A2		Разом П2	

Таблиця 3

Техніка угруповання третьої та четвертої груп активів і пасивів на підставі інформації бухгалтерського балансу

Активи	Код рядка	Пасиви	Код рядка
3. Активи, що повільно реалізуються (A3)		3. Довгострокові зобов’язання (П3)	
3.1. Виробничі запаси	1101	3.1. Відстрочені податкові зобов’язання	1500
3.2. Незавершене виробництво	1102	3.2. Довгострокові кредити банків	1510
3.3. Поточні біологічні активи	1110	3.3. Інші довгострокові зобов’язання	1515
3.4. Витрати майбутніх періодів	1170	3.4. Довгострокові забезпечення	1520
3.5. Інші оборотні активи	1190	3.5. Цільове фінансування	1525
Разом: A3		Разом: П3	
4. Активи, що важко реалізувати (A4)		4. Стійкі пасиви (П4)	
4.1. Всі види необоротних активів	1095	4.1. Всі складові власного капіталу	1495
4.2. Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135		
Разом A4		Разом П4	

Характеристика інших статей, відображених у цій групі (векселі видані, поточні забезпечення, інші поточні зобов’язання), також дозволяє припустити, що наявність інформації про терміни їх погашення, може привести до необхідності їх агрегування (повного або часткового) до групи П1.

лишнього середовища та інші). Отже, у рядку 1170 балансу у складі витрат майбутніх періодів обліковуються витрати, які підлягають списанню як протягом 12 місяців з дати балансу, так і в більш пізній термін. У разі наявності таких, їх величина повинна відобразитися у складі четвертої групи активів.

Четверта група активів – це активи, які важко реалізувати. До них відносять основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, незавершені капітальні інвестиції, довгострокову дебіторську заборгованість та інші види необоротних активів. До цієї групи доцільно включати поточну дебіторську заборгованість за розрахунками з бюджетом, керуючись тим, що перетворення цього виду заборгованості у гроші через будь-який проміжок часу є сумнівним.

До складу третьої групи пасивів – ПЗ – відносять у повному обсязі зобов'язання, які є довгостроковими та відображаються у III-му розділі сучасного балансу. Однак, у складі цих пасивів є статті “Довгострокове забезпечення” та “Цільове фінансування”. Їх сутність, незважаючи на вимоги П(с)БО 11 [17], з фінансової точки зору більш близька до власних (або прирівняних до них) засобів – тобто їх слід відносити до групи П4. Тут також потрібна додаткова інформація щодо розкриття змісту цих статей.

4. Висновки

Зважаючи на наведене вище, слід зазначити, що ліквідність балансу виражається у ступені покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у готівку відповідає строку погашення платіжних зобов'язань. Ліквідність балансу досягається установленням рівності між зобов'язаннями підприємства та його активами.

Огляд економічної літератури свідчить, що найбільш поширеними методиками оцінки ліквідності є аналіз ліквідності балансу, що полягає у зіставленні чотирьох груп активів з різними ступенями ліквідності із чотирма групами пасивів з різними термінами погашення. Можна констатувати, що аналіз ліквідності, який ґрунтується на даних балансу (Звіту про фінансовий стан) не надає аналітику впевненості, що групування активів та пасивів зроблено вірно, виходячи з економічних та фінансових реалій. Зокрема труднощі виникають при групуванні пасивів з огляду на терміни їх погашення, адже у балансі групування зобов'язань підприємства за конкретними термінами їх сплати відсутня. Неоднозначним є доцільність віднесення до певної групи активів сум за статей “Витратам майбутніх періодів”, адже згідно останнім змінам величина витрат майбутніх періодів віднесена у повному обсязі до складу оборотних активів.

Отже, щоб зробити фінансову звітність підприємства більш аналітичною, необхідно всі ці моменти розкрити у Примітках до фінансової звітності, що дозволить більш упевнено оперувати величиною окремих статей балансу при групуванні активів та пасивів з метою побудови балансу ліквідності, розрахунку аналітичних показників та отримувати достовірні результати аналізу, у яких зацікавлене широке коло користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Програма реформування бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів фінансової звітності : постанова КМУ від 28.10.1998 р. № 1706 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996 – XIV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

3. Постанова (ЄС) № 1606/2002 Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу від 19.07.2002 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

4. Про Загально державну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС : Закон України від 18.03.2004 р. №1629-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

5. Стратегія застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні : розпорядження КМУ від 24.10.2007р. № 911 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

6. Про застосування міжнародних стандартів фінансової звітності : спільний лист НБУ № 12-208/1757-14830, МФУ №31-08410-06-5/30523), Державної служби статистики України № 04/4-07/702 від 07.12.2011 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 // Бухгалтерія. – 2013. – № 12. – С. 11-32.

8. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433 // Бухгалтерія. – 2013. – № 15. – С. 11-24.

9. Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності : наказ Міністерства фінансів України від 29.07.03 р. №04230-04108 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

10. Гринів Б. В. Економічний аналіз торговельної діяльності [Текст] : навч. посіб. / Б. В. Гринів ; [2-ге вид. перероб. та доп.]. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 392 с.

11. Тігова Т. М. Аналіз фінансової звітності [Текст] : навч. посіб. / Т. М. Тігова, Л. С. Селіверстова, Т. Б. Прощок. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 268 с.

12. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз [Текст] : навч. посіб. / О. О. Шеремет – К. : Кондор, 2010. – 196 с.

13. Косова Т. Д. Організація і методика економічного аналізу [Текст] : навч. посіб. / Т. Д. Косова, П. М. Сухарев, Л. О. Ващенко, І. В. Гречина, Н. Е. Деева ; [за заг. ред проф. Т. Д. Косової]. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 528 с.

14. Кузьмін О. Є. Нормативно-критеріальне забезпечення діагностики фінансового стану підприємства / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник // Фінанси України – 2010. – № 8 – С. 105-115.

15. Салига С. Я. Фінансовий аналіз [Текст] : навч. посіб. / С. Я. Салига, Н. В. Дацій. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 210 с.

16. Титаєва А. Значение финансового анализа для успешного развития предприятия / А. Титаєва // Научный вестник ДонНТУ. – 2008. – Вып. 100.1. – С. 128-133.

17. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов'язання” : наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2001 р. № 20 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>